

որ անլուծանելի խնդիրներէ մէկը կը համարուէր, բանաստեղծը լուծած էր իրեն յատուկ դրութեամբ մը, և այդ պատճառաւ ալ կը կոչուէր՝ «Միասէի խնդիր»:

1848 փետրուար 24ին, մինչդեռ սրճարանին մօտերը, փողոցներու մէջ արիւնշահող ընդհարում մը կ'ըլլար, Միասէ հանդարտ կերպով նստած էր խաղալու Տըլըկորկ անունով մէկու մը հետ, որ (չենք գիտեր ինչո՞ւ) «փիղերու որսորդ» կը կոչուէր: Գնտակ մը եկաւ սրճարանի հայ յելին ջախջախեց և զայն կտոր կտոր ուտոստեցուց ամէն կողմ. փիղերու որսորդը փախաւ իսկոյն, բայց բանաստեղծը, որ չէր կրնար հանդուրժիլ թագաւորի վրայ յարձակման սպառնալիքի մը տակ մնալու, կանչեց սենեկապաններէն մին, որ կ'երեւի կտորիճ խաղացող մ'ըլլալու էր, և ստիպեց զինքը խաղը շարունակելու: Եւ սակայն յաղթուեցաւ:

Նեցաւ Նոյեմբեր 6ին Ս. Ղազարու կողմէն մէջ, և իր հին ընթերցողները պիտի յիշեն Հանգուցելոյն ջանքը հայ աշխարհաբար լեզուի ընդհանրացման և զարգացման, որուն ի նպաստ՝ հրատարակեց նա երկուստարդ Բազմավէպի մէջ՝ ժողովրդեան ընթերցելի գրական վէպեր:

Հ. Գրիգոր Վ. Ճէլալեան, որդի Աբիսողոմայ և Համուրճեան Թագուհւոյ՝ ծնած ի Կ. Պոլիս 1835ի օգոստոսին. տասնեմէկ տարեկան հասակին — 1846ին — ծննդեան Անտոն անունով՝ Ս. Ղազար կը զրկուի, ուր սովորական ուսումնները ընելէ ետք մեծ ջանք կ'ընէ հմտանալու զրաբար լեզուին, և 1852ի ուխտելով՝ կ'անդամակցի Միսիթարեան Միաբանութեան և 1854ի սկիզբը քահանայ կը ձեռնադրուի:

Իր արթուն միտքը, որ մինչև ցիւրը ծնութիւն իր հետ պահեց՝ ծառայեցուց կէս դարէ աւելի՝ Միաբանութեանս վարչական և զրական գործերուն: 1860ին վանքիս տպարանի վարչութիւնը ստանձնեց

ՀԱՆԳԻՍ

Հ. ԳՐԻԳՈՐ Վ. ԺԵԼԱԼԵԱՆԻ

Ի Ս. ՂԱԶԱՐ

Այլ ո՞վ դու ծառ վարսաւոր,
Մէն մի զարդուցող այդ հրաժեշտ,
Մէն մի աւուրցող ածեալ մահ՝
Չափէ կենացդ ըզսաման:

Նոյեմբերի — 1859 — Բազմավէպի մէջ, իր անդրանիկ քերթուածով՝ այսպէս կը վերջացնէր «Անկուստ տերևոց»ը, Հ. Գրիգոր Վ. Ճէլալեան. ու 53 տարի ետք, աշնան՝ այդ միևնոյն Նոյեմբերին՝ կ'իյնայ ինքն ալ իբրեւ տերև մը՝ Միսիթարայ ծառէն, ի սուգ թողլով Միաբանութիւնս, Մ. Ռափայէլեան վարժարանի մէջ իրեն աշակերտած սաները, իրեն ընկերութիւնը վայելող ազգայինները: — «Բազմավէպ»ը ցատով կը գումէ իր նախկին աշխատակցին ու խմբագրին մահը՝ որ տեղի ու

և վարեց ամբողջ չորս տարի: Վնենտկոյ Մ. Ռափայէլեան վարժարանի տեսչութիւնը վարեց կրկին անգամ, նախ 1876—80, յետոյ 1885—91 և այս շրջաններէն յանձնեց ազգին ուսմամբ զարգացած երիտասարդներ, որոնք ցարդ երախտապարտ կը մնան իրենց եռանդուն Տեսչին խնամքներուն: Յետոյ Պոլիս գնաց՝ Միաբանութեան Գործակալութեան պաշտօնով ուր թողած յիշատակն անմոռաց կը մնայ: 1903էն մինչև մահը, մինչև 77երորդ տարիքը՝ Մուրատ—Ռափայէլեան կալուածոց

գործակալութիւնն ըրաւ, նախ ի ֆադրոն, յետոյ ի Բատուա:

Հ. Գրիգոր Վ. Ճէլալեան, դեռ հազիւ քահանայ ձեռնադրուած՝ կը մտնէ գրական աւպարիզին մէջ, և ընդարձակ ու մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւն մը կը հրատարակէ Վիկտոր Ալֆրէդի իտալացի մատենագրին վրայ ԲազմաՎէպի 1855ի եօթն պրակներու մէջ: Յետոյ, բաց ի գրաբար քանի մը քննութեաներէ՝ «Սոսիալիզմ»-ը հայրենաշունչ եռանդով տողուած է — կը թարգմանէ 1858ին՝ «Մենք զեան ի թիւումը» վիպակը՝ «Զրօսարան մանկանց»-ի շարքին մէջ դնելով: 1862ին՝ Լամէ Ֆլօրիի «Պատմութիւն Անգղիոյ» գործը, 1863ին՝ Բրոսսէր Մէրիմէի «Ալանի» և ժ. Սանտոյի «Մագդաղինէ» վէպերը, 1902ին հրատարակեց Գոռնէյի «Նիկոմիդէս» ողբերգութիւնը: Իբրև ինքնագիր գործ՝ տուաւ 1861ին՝ «Լուդովիկոս Ժ. Ալէքսանդր թագաւորական ընտանեաց» սրտանման վատմութիւնը: Այս ամէնքը տուաւ հայ ժողովուրդին՝ աշխարհաբար լեզուով, և գրաբար լեզուին՝ որուն հմուտ էր՝ ծառայեց «Առանձն Բառագրքի» երկրորդ տրւագրութիւնը հրատարակելով, ուր կարևոր սրբագրութիւններ, փոփոխութիւններ, յաւելումներ ըրաւ և փորձերու սրբագրութեամբ աչքերուն լոյսը զոհեց հայ հասարակութեան:

Շատ հմուտ էր ընդհանուր պատմութեան և մատենագրութեան:

Մօտաւորապէս 60 տարի գործունեայ կեանքով մը ապրել է ետք, երբ կեանքի աշնան, ու տարւոյս աշնան գետին կ'ըլնայ Միսիթարայ ծառէն՝ ծերունագարդ վարդապետը, իբրև ազագուն տերև մը չէ որ ոչընչանալու կ'երթայ, այլ բեղմնաւոր սերմ մը՝ որ պիտի ծլի, պիտի ապրի իր գործունէութեան պտուղով և իրեն յաջորդ միաբանակիցները և երախտապարտ աշակերտները որհնութեամբ պիտի յիշեն զինքը, մաղթելով իր վաստակաբեկ մարմնոյն՝ «զՀանգիստն յաւիտենական», և հոգւոյն՝ «զԼոյսն մշտնջենաւոր»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

- Հ. Ա. Վ. ՏԻՐՈՅԵԱՆ. — Բանաստեղծական լեզուն և հայկական լայն գրաւած տղը . . . 433-448

ԳՐԱԿԱՆՔ

- Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ. — Գեր. Եղուարդ Վ. Հիւրմիւրեան . . . 449-467
Հ. Ա. Վ. ՏԻՐՈՅԵԱՆ. — Հայակ իտալական գրականութեան. — Վիլ. շենցոյ Մոնտի . . . 497-498
— Մատնագրաց զարմանալի սխալներ . . . 522-524

ԳԻՏԱԿԱՆ-ԲԺՇԿԱԿԱՆ

- Գունաբուծութիւն . . . 518-522

ՎԻՊԱՍԱՆԱԿԱՆ

- ՀԱՆՐԻԿՈՍ ՍԻՆԵՔԷՎԻՉ. — Զրհեղելը. — Թրգմ. Հ. Ա. Գոնտաքեան . . . 467-490

ՔԵՐԹՈՂԱԿԱՆՔ

- Հ. Ղ. Մ. ԱԼԻՇԱՆ. — Յերկերիբեակ Ուխտի Միթարայ (անտիպ քերթում) . . . 496
ՎԻՃԱՆՏՈՅ ՄՈՆՏԻ. — Գալէոտոյ Մանֆրէդի Ողբերգութիւն. Թրգմ. Հ. Ա. Վ. Տիրոյեան . . . 499-508
ՊԵՏՐՈՍ ՄՈՃՈՒԽԱՆ. — Նախիրգանք (մի հատուած Աստղիկ Պոէմայի) . . . 495-496

ԿԵՆԱՍԳՐԱԿԱՆՔ

- ՊԵՏՐՈՍ ՄՈՃՈՒԽԱՆ. — Երաժշտագետ Նիկողայոս Տիգրանեան . . . 490-494
Հ. Մ. ՊԵՏՐՈՅԵԱՆ. — Հանգիստ Հ. Գրիգոր Վ. Ճէլալեանի . . . 527-528

ԶԱՆԱԶԱՆՔ

- ՊՈՈՅ ՓԵՔԷՐ : ԱԿՆԷՐ. Խաղերու գիտութիւն . . . 509-514
ՄԱՐԿՈՅ ՊԵՍՈՅ. Տանդէի բաղդը իտալիայէն գուր . . . 514-518
ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ. — Տարօրինակ մրցումն շատակերութեան. — Հաշտագէտ ձիեր. — Գաղղիոյ հարստութիւնը. — Արև, արև. — Ալֆրէ տը Միսսէ և ճատրակի խաղը . . . 525-527